

سوال

می‌خواهم با سنت‌ها و احکامی که در روز عید انجام می‌شود آشنا شوم.

پاسخ مفصل

الحمدلله.

الله متعال احکام متعددی در روز عید قرار داده، از جمله:

اولاً: استحباب گفتن تکبیر در شب عید، از غروب خورشید آخرین روز رمضان تا آمدن امام برای برگزاری نماز عید. صیغه‌ی تکبیر به این صورت است: **الله أكبر الله أكبر، لا إله إلا الله، الله أكبر، الله أكبر ولله الحمد** یا سه بار تکبیر گوید به این صورت: **الله أكبر، الله أكبر، لا إله إلا الله، الله أكبر، الله أكبر، ولله الحمد** و همه‌ی این‌ها جایز است.

شایسته است که صدایش را برای گفتن این ذکر در بازارها و مساجد و خانه‌ها بلند کند اما زنان با صدای بلند تکبیر نمی‌گویند.

دوم: پیش از خارج شدن به نماز عید چند دانه خرما به تعداد فرد می‌خورد، زیرا پیامبر - صلی الله علیه وسلم - روز عید فطر از خانه بیرون نمی‌رفت تا آنکه به تعداد فرد خرما بخورد. بنابراین مانند پیامبر - صلی الله علیه وسلم - انجام می‌دهد.

سوم: بهترین لباس‌هایش را می‌پوشد، و این برای مردان است. اما زنان هنگام خروج به سمت مصلی لباس زیبا و جالب توجه نمی‌پوشند، زیرا پیامبر - صلی الله علیه وسلم - فرموده است: **بدون زینت و عطر بیرون روند** یعنی در لباسی عادی که لباس خودنمایی و تبرج نیست و بیرون رفتن زن در حالی که عطر زده و آرایش کرده جایز نیست.

چهارم: برخی از علما غسل برای نماز عید را مستحب دانسته‌اند؛ زیرا این از برخی از سلف نقل شده و غسل برای عید مستحب است همانطور که برای نماز جمعه مشروع شده زیرا مردم در آن یکجا می‌شوند و اگر انسان غسل نماید بهتر است.

پنجم: نماز عید. مسلمانان بر مشروعیت نماز عید اجماع کرده‌اند. برخی آن را سنت دانسته و گروهی فرض کفایه‌اش دانسته‌اند. گروهی دیگر آن را فرض عین می‌دانند و ترک کننده‌اش را گناهکار. آنان به این حدیث پیامبر - صلی الله علیه وسلم - استدلال کرده‌اند که دختران پرده نشین و دخترکان تازه بالغ را که عادت به بیرون آمدن از خانه ندارند امر نمود تا به

مصلاى عيد بيايند، جز آنكه صاحبان عذر شرعى از مصلى دور مى‌مانند زيرا براى زنى كه در عادت ماهيانه است ماندن در مسجد جايز نيست اگر چه عبور از مسجد بدون ماندن اشكالى ندارد.

بر اساس ادله آنچه به نظر من صحيح‌تر مى‌آيد اين است كه نماز عيد فرض عين است و براى همه جز صاحبان عذر واجب است در آن حاضر شوند و اين انتخاب شيخ الاسلام ابن تيميه رحمه الله است.

امام در ركعت اول اين نماز سورهى **سبح اسم ربك الأعلى** و در ركعت دوم **هل أتاك حديث الغاشية**، يا در ركعت اول سورهى **ق** و در ركعت دوم سورهى **قمر** را مى‌خواند و هر دو مورد در حديث صحيح از پيامبر - صلى الله عليه وسلم - وارد شده است.

ششم: اگر جمعه و عيد در يك روز بود نماز عيد و همچنين نماز جمعه برگزار مى‌شود، چنانكه از ظاهر حديث نعمان بن بشير در صحيح مسلم بر مى‌آيد، اما كسى كه در نماز عيد حاضر شده مى‌تواند در نماز جمعه حضور يابد يا آنكه حضور نيايد و نماز ظهر بخواند.

هفتم: از ديگر احكام عيد نزد بسيارى از علما اين است كه اگر انسان پيش از حضور امام به مصلى آمد مى‌نشيند و دو ركعت [تحية المسجد] مى‌خواند، زيرا پيامبر - صلى الله عليه وسلم - دو ركعت نماز عيد خواندند و قبل و بعد از آن نماز نخواندند.

برخى از علما بر اين هستند كه وقتى به مصلى آمد مى‌نشيند مگر آنكه دو ركعت بخواند، زيرا مصلاى عيد مسجد است، به دليل آنكه زنانى كه در عادت ماهيانه هستند از نزديك شدن به آن منع شده‌اند، پس حكم مسجد براى مصلى ثابت مى‌شود و اين دال بر مسجد بودن مصلى است. بنا بر اين در عموم قول پيامبر - صلى الله عليه وسلم - وارد مى‌گردد كه فرموده‌اند: **هرگاه كسى از شما وارد مسجد شد پس تا وقتى دو ركعت نخوانده ننشيند**. اما عدم نماز ايشان - صلى الله عليه وسلم - قبل و بعد از نماز براى اين بوده كه با حضور ايشان نماز برپا مى‌شده.

بنابراين براى كسى كه به نماز عيد حاضر شده نماز تحيت المسجد ثابت است چنانكه براى ديگر مساجد، و اگر بخواهيم از اين حديث چنين برداشت كنيم كه مسجد عيد نماز تحيت المسجد ندارد بايد بگوئيم مسجد جمعه نيز تحيت المسجد ندارد؛ زيرا پيامبر - صلى الله عليه وسلم - هر گاه براى نماز جمعه به مسجد مى‌آمد خطبه مى‌خواند و سپس دو ركعت نماز جمعه مى‌خواند و سپس مى‌رفت و راتبهى جمعه را در خانه‌شان به جاى مى‌آورد، بنا بر اين قبل و بعد از جمعه [در مسجد] نمازى نمى‌خواند.

آنچه نزد من راجح است اين است كه در مسجد عيد دو ركعت تحيت المسجد خوانده مى‌شود، اما با اين وجود در اين مساله كار يكديگر را انكار نمى‌كنيم زيرا مساله‌اى اختلافى است و انكار در مسائل مورد اختلاف شايسته نيست مگر آنكه نص در

مورد آن واضح باشد. پس نه به کسی که دو رکعت می‌خواند ایراد می‌گیرم نه به کسی که می‌نشیند و نماز نمی‌خواند.

هشتم: یکی دیگر از احکام عید - عید فطر - فرض بودن زکات فطر در این روز است. پیامبر - صلی الله علیه وسلم - امر نمودند که زکات فطر پیش از نماز عید ادا شود و ادای آن یک یا دو روز پیش از آن نیز بنا بر حدیث ابن عمر - رضی الله عنهما - که بخاری روایت نموده جایز است: **آنها این [صدقه] را یک یا دو روز پیش از فطر ادا می‌کردند.** و اگر پس از نماز عید ادایش کند به عنوان صدقه‌ی فطر قبول نیست، زیرا در حدیث ابن عباس آمده است: **هر که آن را پیش از نماز ادا کند زکات پذیرفته شده است و هر که پس از نماز ادایش نماید صدقه‌ای از صدقات است.** به همین دلیل حرام است که انسان زکات فطرش را تا بعد از نماز عید به تاخیر اندازد، و اگر این تاخیر بدون عذر باشد زکاتش پذیرفته شده نیست و اگر از روی عذری مانند سفر یا دیگر موارد باشد و کسی را نداشت که به جایش زکات فطر را ادا کند یا کسی بود که به جای خانواده‌اش زکات می‌دهد و خانواده‌اش به جای او زکات نمی‌دهند، چنین کسی هر وقت که برایش امکان داشت زکاتش را ادا می‌کند حتی اگر پس از نماز عید باشد زیرا وی معذور است و گناهی بر وی نیست.

نهم: تبریک گفتن به یکدیگر. اما در این مورد توسط بسیاری از مردم برخی منهیات شرعی رخ می‌دهد، از جمله اینکه مردان به نزد زنان می‌روند و با آنان که حجاب درستی ندارند بدون حضور محرم می‌نشینند و به آنان دست می‌دهند که اینها منکراتی هستند برخی از برخی بدتر.

برخی از مردان از اینکه دختر یا زنی نامحرم به آنان دست نداده ناراحت می‌شوند و از آنان دوری می‌کنند، حال آنکه در این مورد ظلم از آنان رخ داده نه از طرف مقابل، و مقصر در این قطع خویشاوندی خود اوست، اما باید حکم شرع را برای چنین کسانی توضیح داد و آنان را به سوال از علمای مورد اعتماد راهنمایی کرد، و بیان کرد که به مجرد عدم پیروی از عادات و سنت‌های غلط پدران نباید ناراحت شوند، زیرا سنت و رسم، حلال را حرام و حرام را حلال نمی‌کند و توضیح داد که اگر چنین کنند مانند کسانی خواهند بود که الله متعال درباره‌شان می‌فرماید:

وَكَذَلِكَ مَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ فِي قَرْيَةٍ مِّنْ نَّذِيرٍ إِلَّا قَالَ مُتْرَفُوهَا إِنَّا وَجَدْنَا آبَاءَنَا عَلَىٰ أُمَّةٍ وَإِنَّا عَلَىٰ آثَارِهِم مُّقْتَدُونَ [زخرف: ۲۳]

(و بدین گونه در هیچ شهری پیش از تو هشدار دهنده‌ای نفرستادیم مگر آنکه خوشگذرانان آن گفتند ما پدران خود را بر آیینی [و راهی] یافته‌ایم و ما از پی ایشان راهسپریم).

برخی از مردم نیز عادت دارند که روز عید به قبرستان می‌روند و عید را به اصحاب قبور تبریک می‌گویند، حال آنکه اصحاب قبور نیازی به تبریک ندارند و نه روزه گرفته‌اند و نه شب‌های رمضان را به قیام ایستاده‌اند.

و زیارت مقابر مختص به روز عید یا جمعه یا هر روز خاص دیگری نیست. از پیامبر - صلی الله علیه وسلم - ثابت شده که ایشان شب به زیارت قبور رفتند، چنانکه در حدیث عائشه رضی الله عنها نزد مسلم آمده است، و پیامبر - صلی الله علیه

وسلم - فرموده‌اند: به زیارت قبور روید چرا که شما را به یاد آخرت می‌اندازد.

زیارت قبور از عبادات است و عبادت مشروع نیست مگر آنکه موافق شرع باشد، و پیامبر - صلی الله علیه وسلم - روز عید را خاص زیارت قبور قرار نداده، بنابراین نباید آن را مخصوص این کار قرار داد.

دهم: از دیگر کارهایی که مردم در این روز انجام می‌دهند معانقه (در آغوش گرفتن) مردان توسط یکدیگر است که این کار اشکالی ندارد.

یازدهم: برای کسی که از نماز عید بیرون آمده مشروع است که در اقتدا به پیامبر - صلی الله علیه وسلم - از راهی دیگر - جز راهی که به نماز آمده - به خانه باز گردد و این سنت فقط مخصوص نماز عید است نه نماز جمعه و دیگر نمازها.

مجموع فتاوی ابن عثیمین (۱۶ / ۲۱۶ - ۲۲۳).